

Vakatataro ki na Tabana ni iTaukei ni Qele:

Manager Landowners Affairs Unit

TLTB
431 Victoria Parade,
Suva
(T): 3312 733 (M): 9994 848

Landowners Affairs Officer (North-Western Region)

Level 1
Khans Complex
10 Mana Street,
Lautoka
(T) 6661 744 (M): 9997 194

Landowners Affairs Officer (South-Western Region)

Level 1
Airport Central Complex
Namaka,
Nadi
(T) 6723 771 (M): 9996 826

Landowners Affairs Officer (Northern Region)

Level 1
TISI Sangam Bldg
Nasekula Road,
Labasa
(T) 8811 122 (M): 9997 609

Landowners Affairs Officer (Central Eastern Region)

TLTB
431 Victoria Parade,
Suva
(T): 3312 733

Our Contacts:

Head Office
TLTB Building
431 Victoria Parade
GPO Box 116, Suva.

📞 : (679) 3312 733

📱 : (679) 9995 683

📠 : (679) 3312 078

📞 : 0800 3312 363

✉️ : info@tltb.com.fj

🌐 : www.tltb.com.fj

FACEBOOK : iTaukei Land Trust Board

TWITTER : @iTaukeiLand

YOUTUBE : iTaukei Land

**Na Tabana ni iTaukei ni Qele
(LAU)**

Na Tabana ni iTaukei ni Qele

Na Matabose ni Qele Maroroi e a tauyavutaki ena 1940 me qarava ka maroroya na qele vaka-iTaukei. E tiko na kaukauwa vakalawa ni Matabose mai na Wase 4(1) ni *iTaukei Land Trust Act (Cap 134)* me rawa ni qarava kina vakavinaka na qele ni iTaukei. Ena gauna oqo e rauta tiko ni 91% na levu ni qele taucoko e Viti e qele vaka-iTaukei. Na Matabose tale ga e tiko vua na kaukauwa me vakinakata na veika eso me ra vinaka ka kune kalougata kina na itaukei ni qele.

Usutu ni Veigaravi

"Veivakatoroicaketaki kei na Veivakaiyautaki"

Na iTavi ni TLTB

- (i) Soli lisi se qele ena vuku ni veivakatoroicaketaki;
- (ii) Kumuna na rede ka wasea na ilavo ni lisi vei ira na itaukei ni qele;
- (iii) Yadrava na lisi kei na kena vakayacori na veika e tiko vakaivola me baleta e dua na lisi;
- (iv) Kovuti ni qele vaka-iTaukei me baleta ira na kena itaukei;
- (v) Tokona ka veivuke ena kena qaravi na veivakatoroicaketaki ni Matanitu.

Na Tabana ni iTaukei ni Qele se na Landowners Affairs Unit e dua na tabana vou ni veigaravi ni TLTB ka qarava vakatabakidua na nodra qaravi na itaukei ni qele vakabibi ena kena qaravi na veileqa se dredre eso me vaka na:

- Na tokoni kei na kena cakacakataki na nodra gagadre na itaukei ni qele ;
- Na kena taqomaki na veivakavolivoliti keda (veikau, vurevure ni wainigunu, etc.)
- Na lisitaki ni nodra qele;
- Na kena vakayagataki vakavinaka na qele ena veivakatoroicaketaki raraba;
- Veivakadeitaki ena iyayala ni qele mai na Veitarogi Vanu;
- Wasewasei ni ilavo ni lisi kei na kena tokoni na sasaga eso ni itaukei ni qele;
- Veidinadinati ni Matabose kei ira na mataqali/ tokatoka/yavusa itaukei ni qele (*Deed of Trust*) kei na dola ni nodra dui akaude ena baqe.

E na loma ni Lawa (Cap. 134) e tiko tale ga kina na dodonu ni itaukei ni qele ka rawa ni ra vakinakata na Matabose me vaka:

- Na kovuti ni nodra qele;
- Na kena biu na nodra qele ena taudaku ni kovukovu;
- Na nodra lisitaka ga na nodra qele;
- Na kena soli eso na Special Conditions ena vuku ni nodra lisi na itaukei ni qele;
- Na kena sega ni saumi na Premium ena lisi ni itaukei ni qele;
- Ena Wase 9 ni Lawa (TLTA) e tukuna ... Ni sega ni dua na qele ena soli me lisitaki se soli kina e dua na laiseni vakavo ke sa vakadeitaka na Matabose ni lala tu na qele ka na sega tale ga ni na gadrevi me na vakayagataki ena dua na ka ena loma ni gauna ni lisi mai vei ira na kena itaukei.

Na *Land Conservation Board* e dua na Matabose ka digitaki ena loma ni Lawa qo me qarauna na kena vakayagataki vakavinaka na qele mai vei ira na itaukei ni qele se o koya e tiko ena dela ni qele ka me kakua ni vakacacani kina na qele kei na wai

ena dela ni vanua.

Na lawa ka vakarurugi ena kena wasewasei na ilavo ni lisi vei ira na itaukei ni qele oya na *iTaukei Land Trust Board Leases and Licenses (Amendment) Regulations 2010*. O ira na itaukei ni lisi ena qele vaka-iTaukei e tiko tale ga na nodra dodonu me vaka na:

- Vakayagataki vakatabakidua na qele ena ka e vakinakata;
- *Property Law Act Cap 130* - ena kena volitaki, lisitaki tale, vakadei ni dinau se ena kena vidavidai.

Na Matanitu tale ga e tiko na nona dodonu ena qele vakinakata me vaka e virikotori vakalawa ena:

- *State Acquisition of Lands Act (Cap 135)* - na kena tauri na qele ena vuku ni veivakatoroicaketaki raraba na lewenivanua (e.g. gaunisala, rara ni qito, wainigunu, livaliva, etc.)
- *Mining Act (Cap 146)* – na kena keli na iyau talei mai loma ni qele (nona na Matanitu).
- Vakasukai tale ni qele mai na *Schedule A & B* vei ira na kena itaukei.

E bibi tale ga me da kila ni tiko ga na veivakadeitaki ena qele vaka-iTaukei veitalia se mani vakacava na dodonu eso e taudaku me vaka e toka oqori e cake. Ena gauna e lisitaki kina e dua na qele vaka-iTaukei:

- E tiko vata kei na dua na konitaraki ke vauci tu vakalawa.
- E tiko na gauna e tekivu kina na lisi kei na gauna tale ga e cava kina.
- E tiko tale ga na itavi me qaravi ka na rawa ni vakaleqa na lisi ke sega ni qaravi vinaka.
- Na lisi e vauci vakalawa ka rawa tale ga ni rogoci ena Matavelewei.
- Na lisi e rawa ni vakayagataki me kerei kina eso na vei vuvekailavo se dinau mai na baqe.